

Els gèrmens d'una obsessió

No fa pas gaire va publicar-se la traducció castellana dels tres llibres que conformen les notables *Memorias de un intelectual* (Espasa, 2005) de Julien Benda. El propòsit principal del projecte autobiogràfic d'aquest pensador francès que sacsejà la *intelligentsia* europea amb *La trahison des clercs* (1927) fou convertir el relat de la seva vida en exemple d'una determinada espècie humana de la qual fou abanderat predicador: el clergue -un docte i lletrat sacerdot de l'esperit que fa entrega de la seva vida al coneixement- per oposició a l'intel·lectual -l'home de lletres la vocació del qual queda dissolta per la circumstància-. Per ser-ho, el clergue, segons Benda, s'ha d'imposar un codi de conducta sever i limitar els contactes amb el món ja que només emmurallant-se entre llibres pot acomplir la seva sagrada missió de saber. És probable que el lector de bona fe, quan s'assegui a llegir aquest llibre, sàpiga que Joan Coromines va fer seva la condició de clergue d'una forma militant.

Allò que sorprèn un cop s'acaba de llegir el volum (un volum enorme, ben sovint feixuc, a voltes fatigant) és la supèrbia i precocitat amb la que el primogènit de Pere Coromines va escollir el projecte radical que pressuposa la vida de clerecia. Amb no més vint-i-cinc anys, des de París i després de rebre una carta admonitòria molt dura del seu pare, el fillòleg vinculava el sacrifici de la seva vida de relació social -«la cordialitat se'm retira endins com les banyes d'un cargol»- a un disseny ineludible de servei al país: «per a una generació que s'ha vist en la vergonya horrible de no saber conquerir la llibertat de la seva pàtria no queda més que una redempció possible: haver col·locat aquesta pàtria al nivell de la cultura dels altres països, fent-la així digna als ulls d'aquests de la llibertat que no li ha sabut guanyar» [3.1.1930]. Aquesta noció del patriotisme, de fet, seria el motor de tota la seva existència i la que abonaria la seva misantropia.

A banda de radiografiar aquest caràcter tan particular, l'*Epistolari Pere Coromines & Joan Coromines* (que també inclou les cartes que es

Càrcere de ventils / El carroí dels penes. 1925-1939

creuaren la mare -Celestina Vigneaux- i el fill així com les anotacions que el mateix Coromines va fer-ne al marge temps després) és un pou sense fons d'informació per conèixer els entorns del filòleg entre 1925 i 1939. S'hi reflecteixen els quotidians problemes domèstics (diners, roba i dieta) d'un estudiant pensionat lluny de casa (Montpeller, Madrid, Zuric, París), però sobretot els cercles que de lluny o de prop l'encerclaven. El primer de tots, el més estret i íntim, és el del seu pare. La relació que mantingueren ambdós fou d'una gran intensitat, tanta que el primer Nadal que passaren separats Pere Coromines li confessava que «la teva absència se m'aferrava al cor com una au de presa» [21.12.1925]. No és estrany que a l'antepenúltima carta, escrita a l'exili argentí, una emotivitat fonda sigui el registre que Joan Coromines usi per relatar als seus germans l'agonia i l'enterrament del pare («no puedo más: está demasiado reciente todo esto» [3.12.39]). La correspondència també permet contemplar els darrers capítols de la trajectòria intel·lectual del pare: el fill corregia les proves dels seus llibres, estava atent a la crítica que rebien (el diagnòstic que fa «dels homes de lletres barcelonins», arran de la publicació de la novel·la *Tomàs de Bajalta* (1925), és devastador) i prepararen junts una edició de Terenci per a la Bernat Metge. Joan Coromines manifesta sempre interès per la salut de la seva mare i la formació dels seus germans (durant el curs acadèmic que passà a Suïssa l'acompanyà el seu germà Jordi i Joan s'encarregà d'educar-lo amb germànica disciplina, com testimonien algunes cartes).

Altres móns que Coromines habità i dels que se'n parla abastament a les més de tres-centes cartes són l'Institut d'Estudis Catalans -«tothom m'ha acollit amablement i en Fabra més que ningú. En Montoliu, amb qui treballo a la mateixa habitació, és tot mel» [13.11.30]; pocs dies després ja pensava que «ha estat una sort que hi entrés, perquè cap de les persones que hi ha no tenia la noció del que és el treball disciplinat» [24.11.30]-, les escoles capdavanteres de la lingüística romànica de la dècada de 1920 o la Barcelona de la guerra civil compresa pels bombardeigs i la manca d'aliments.

El llibre és ple de petjades que permeten resseguir el camí formatiu d'un lingüista de ment privilegiada. Joan Coromines descrivia amb meticulositat als pares els seus interminables horaris de feina, el desenvolupament de les assignatures que cursava (la carta escrita des de Madrid el 28 de gener del 28, explicant les seves primeres impressions sobre Ramón Menéndez Pidal o Américo Castro, és excel·lent) o algunes de les excursions que feia per conèixer els topònims dels llocs més recòndits del país per tal de poder escriure «una obra monumental, el Corpus Toponímic de Catalunya, més gran i útil que qualsevol Atlas Lingüístic» [29.8.35]. Un dels temes principals de l'epistolari és la recerca afanyosa d'un mestre (Grammont, Pidal, sobretot Jud), la necessitat de trobar algú que potenciés els seus talents sense anul·lar-lo. Ben aviat traçà el pla que volia de seguir. «És hora de pensar no en el que desitjaria ser, sinó en el que seré. Introduir la ciència lingüística a Catalunya, posar les bases de l'estudi del català, ésser el col·laborador i segurament el continuador d'En Fabra en l'obra del Diccionari Nacional, no em sembla pas que siguin coses petites». La seva ambició era proporcional a l'alt concepte que tenia de la seva capacitat intel·lectual.

Pel que vinc dient podria semblar que ens trobem davant d'un totxo, una llauna erudita, poca cosa més que una pedrera per conèixer la biografia externa de l'homenot i la seva circumstància. Aparentment, no es pot pas negar, podria semblar-ho. Ara bé, el llibre possibilita una altra lectura sens dubte més fecunda: llegida una carta rera l'altra l'epistolari revela en essència la lluita d'un jove per consolidar la seva vocació. Aquesta correspondència explica la tenaç autenticitat d'algú que vol viure amb plenitud el seu projecte vital. El seus pares, a qui venerava, el prevenien contra la seva determinació -«ets un jove de 24 anys que et busques una vellesa prematura empleant totes les hores del dia en l'estudi» [3.5.29]- i fins i tot pretengueren sacsejar els fonaments de la seva arquitectura sentimental -«no es pot viure embrutit en l'estudi, que acabaria per no fer-te ni cap profit espiritual. Si no can-

vies, seràs tu un desgraciat i faràs desgraciats els que hagin de viure de tu» [12.9.29]. Tot fou en va. Als vint anys, Joan Coromines, conscient dels sacrificis que estava adquirint, pagà el peatge de la clerecia i feia de la seva vida un projecte de construcció d'una obra d'investigador. Passaria anys, dies i nits, a Catalunya i a l'exili, redactant fitxes, fitxes i més fitxes. Els dos diccionaris etimològics (el castellà i el català) i l'*Onomasticon Catalonie* foren el testimoni del seu èxit. L'arrel d'aquest èxit, és a dir, la base de

la seva «insobornable rectitud en el terreno cívico» (per dir-ho amb les paraules que Pere Gimferrer emprà l'any 1972 ressenyant *Lleures i converses d'un filòleg*) la desvela amb diamantina claredat aquest llibre. Seria una llàstima que fos només un altre volum a la biblioteca dels especialistes.

Jordi Amat